

Jan Kopčok

SZLOVÁKOK A NÉPFELSZABADÍTÓ HARCBAN

Az 1941-ben, az áprilisi megszállás és a régi Jugoszlávia szétesése után a szlovákok három különálló államba kerültek: a szerémségiek és szlavóniaiak az úgynevezett Független Horvátország, a bácskaiak pedig a Horthy-féle Magyarország uralma alá. A bánátiak formálisan Nedić Szerbiájához tartoztak, bár valójában a hazai Volksdeutscherok fennhatósága alá tartoztak. Azonban nem ez az erőszakos felosztás volt nagy hatással a jugoszláviai szlovákokra és a körükben kibontakozó népfelszabadító mozgalomra, mert mind a három elfoglalt területen már 1941-ben együtt harcoltak hazánk nemzeteivel és nemzetiségeivel a megszállók ellen.

SZERÉMSÉG

Stara Pazován már a háború előtt, 1934-ben megalakult az első pártszervezet. Ettől kezdve a szervezet munkáját Janko Čmelik irányította. 1937-ben lépett be a járási pártszervezetbe, 1938-ban Pazován megalakította a Jugoszláv Ifjúkommunisták Szervezetét, és ugyanebben az évben lett tagja a kommunista párt kerületi bizottságának is.

A megszállás után, 1941 áprilisában a kommunista párt Stara Pazova-i járási bizottságát Jan Hloda vezette. Tagjai voltak: Pavel Feldi, Jan Bako és Michal Barnak.

Abban az időben a párt és a SKOJ rendezte és megerősítette sorait, fegyver és más hadifelszerelés gyűjtését szervezte. A kommunista párt májusban megtartott, zágrábi tanácskozása nagy hatással volt a további tevékenységre, a felkelésre való előkészületre.

A pazovai kommunisták megismerkedtek a tanácskozás határozataival, és irányelveinek szellemében tevékenykedtek tovább. Miután a fasiszta Németország megtámadta a Szovjetuniót, meggyorsultak az előkészüle-

tek a fegyveres harcra. Sok összejövetelt szerveztek vidéken is, ahol megmagyarázták a megszállók elleni fegyveres harc szükségességét. A Stara Pazova-i járási bizottság tagjai Jan Čmelik titkárral az élen kapcsolatot tartottak fenn a környező falvak szervezeteivel, és segítették őket a munkában. Fegyver és más szükséges anyag gyűjtésén kívül a Stara Pazova-i kommunisták erős politikai propagandát is terjesztettek.

1941. szeptember végén Janko Čmelik a Jugoszláv Kommunista Párt szerénységi, kerületi bizottságának irányelvei szerint az illegális tagokból megalakította a Duna menti partizánosztagot. Az egység parancsnoka Petar Reljić-Čeda, politikai biztosa pedig Stevan Doronjski-Franja. Bázisuk Stara Pazován Feldiéek és Janko Čmelikék házában volt.

1941 októberében ez a csapat rombolja szét a Stara és Nova Pazova közti vasútvonalat.

Ugyanez év őszén a Stara Pazova-i járási pártbizottság, melyet szlovákok alkottak, jelentős politikai és harci eredményeket ért el. A mozgalomba hat Stara Pazova környéki falut is bekapcsoltak. Fontos diverziókat hajtottak végre és elég sok embert szerveztek be.

A jugoszláv ifjúkommunisták járási bizottsága 1941 júliusában Stara Pazován megalakította helyi bizottságát, melynek tagjai a következők voltak: Jan Barnak, Jan Slamaj, Jan Mikljan és Bogdan Mušicki. A szlovák bizottság 13 tagot számlált. Fegyvert gyűjtöttek, valamint tanulmányozták és terjesztették a propagandaanyagot. Aknamunkát végeztek, és eszmei-politikai munkájuk is intenzív volt.

Abban az időben Stara Pazován tartózkodott a kommunista párt kerületi bizottsága. Itt volt illegális nyomdája is. Egy időben itt nyomták a Naša borbát.

Azonban árulás következtében 1941. november 16-án, 17-én és 23-án betörésre és letartóztatásokra került sor. Ekkor fosztották meg szabadságától az idősb és ifjabb Janko Čmeliket, Katarina Čmelikovát, Jan Bakot, Jan Barnakot, Matej Đurčikot, Michal Šipicki Emešt, Jan Gengeljackit, Jan Hlodát, Jan Slamajt, Martin Đurčikot, Samuel Bobiákot, Martin Hlodát, Michal Barnakot, Pavel Feldit, Jan Havrant, Jozef Šagot és Stanko Babićot. Az idősebb Janko Čmelik szökést kísérelt meg, de megsebesült, és a zimonyi kórházban ápolták. Gyógyulása után állati módon megkínózták, azonban semmit nem árult el, hősiiesen viselkedett. Halálra ítélték, és 1942. május 12-én Mitrovicán kivégezték. 1943 októberében néphőssé avatták. Az elfogottak nagy része 1942. január 12-én a vukovári rögtönítélő bíróság elé került. Jan Bakot és Pavel Feldit is halálra ítélték. A többi-eket különböző idejű börtönbüntetéssel sújtották. Bakot és Feldit 1942. január 24-én Vukováron főbe lőtték.

A novemberi letartóztatások után Stara Pazován megalakult az ideigle-

nes szerémségi vezetőség, melynek Martin Dvornjicki és Branko Vukajlović-Čikica lett a tagja.

1942 januárjában alakult meg a Jugoszláv Kommunista Párt új, helyi bizottsága. Tagjai: Pavel Demak, Šimon Lakatoš, Bogdan Mušicki és Sava Mali-Giga. Az új bizottság legfőbb feladata az volt, hogy újjászerveze a helyi párt és SKOJ bizottságot.

1942 júniusában az ideiglenes helyett megalakult az új járási pártbizottság, amelybe a következők léptek be: Petar Relić-Čeda, Pavel Demak, Oreščanin Rada-Adam és Srbislava Kesorevićeva. Azonban nemsokára újra szétverték a bizottságot. 1942. augusztus elsején letartóztatták Martin Dvornjickit, Juraj Feldit és Ondrej Mišiket. Mindhármukat golyó általi halálra ítélték, és a pazovai temetőben kivégezték. Ezen események után Stara Pazován a mozgalom szinte teljesen megsemmisült.

Nem sokkal később egyesek mégis elkezdték tevékenységüket. (Jan Hloda, Michal Šipicki-Emeš és Jozef Čmelik bíró) Újból megkezdte munkáját a SKOJ szlovák szervezete is.

1942 vége felé megalakult a kezdeményező népfelszabadító bizottság. (Martin Zdichan, Jan Hloda, Martin Šipicki, Martin Ruljhavi és Jan Tot).

A szlovákok pártszervezete nagy segítséget nyújtott a népáruló járási elnök, Adam Romeč elfogatásához is. Ezen kívül még propagandát is terjesztett, különösen az ifjúság körében. 1942-ben Pazováról három szlovák beáll partizánnak, 1943-ban pedig már huszonhét.

1943 januárjában megalakult a járási népfelszabadító bizottság, melybe a szlovákok közül Jozef Čmelik bíró is belépett. Ugyanez év májusában pedig létrejött a helyi bizottság, melynek 7 szlovák tagja volt.

Pazován 1943 áprilisában megalakult az AFŽ járási bizottsága is, melynek elnökéül a szlovák származású Milica Lukačovát választották meg. 43 tavaszán az AFŽ-be több szlovák nő is belépett, aki aktívan segítette a partizánokat.

A népfelszabadító mozgalomban 1944 tavaszán Stara Pazován 120 szlovák férfi, 23 nő, 8 SKOJ-tag és 2 USAOJ-tag² dolgozott szervezeten.

A pazovai pártszervezet nagy sikerének számított, hogy egy nagygyűlésén 50 ember jelent meg.

1944 nyarán a párt- és SKOJ szervezet bővítette sorait, tömegesítette a mozgalmat, újabb felforgató tevékenységet hajtott végre. Fölgyújtotta a búzát, megszervezte a segítség nyújtást, valamint partizánokat toborozott. Abban az időben a mozgalomban 170 szlovák vett részt. 120-an támogatták őket, és 78 nő is együttműködött velük – mindannyian szlovákok.

Stara Pazova 1944 októberében szabadult fel. Ekkor, különösen sok fiatal jelentkezett önkéntesen a XIV. vajdasági szlovák brigádba.

Dobanovciban, ahol szintén él bizonyos számú szlovák, a népfelszabadító mozgalom hirtelen kezdődött 1942 nyarán, amikor megalakult a partizán

szervezet. 1943 folyamán szinte az egész falu bekapcsolódott az illegális mozgalomba. Ugyanebben az évben az aktivisták felgyűjtötták a svábok búzáját. Sikeres gyűjtési akciókat is szerveztek. Dobanovciban a partizánoknak egész idő alatt biztos bázisai voltak. 1942 végén illegális népfelszabadító bizottság létesült, amely átszervezése után (1943) folyamatosan működött, egészen a felszabadulásig, vagyis 1944 októberéig. A faluban még erős SKOJ, USAOJ, AFŽ és JNO³ szervezet is létezett. A háború folyamán Dobanovci a népfelszabadító harcoknak 300 partizánt adott, akik közül 115-en estek el. A szomszédos falvak, melyekben szintén élnek szlovákok, Dobanovcihoz hasonlóan hozzájárultak a népfelszabadító mozgalom sikeréhez.

NYUGAT-SZERÉMSÉG

1941-ben Nyugat-Szerémség szlovák lakosságának is volt kapcsolata a partizánokkal. Így pl. ebben az időben Lugba is bejárt a Fruška Gora-i partizánosztagnak. Tagjai megmagyarázták a lugiaknak harcuk céljait. A falu lakói, ahogy csak lehetett segítették a partizánokat, Ljube, Radoš és Sinkerek lakosai is, ahol szintén élnek szlovákok, segítették a víziçi és đipšei partizánokat, akiktől különböző információkat kaptak.

1942-ben a nyugat-szerémségi szlovákok még szorosabb kapcsolatba kerülnek a partizánokkal, mivel ebben az időben már a népfelszabadító mozgalom is erősebb Szerémségben.

Ljube lakossága abban az időben már aktívan együttműködött a partizánokkal. Šćefan Koroš és Janko Činčurak pedig közvetlen kapcsolatba lépett velük. 1942 első felében a faluban már működött egy szervezett csoport, amely feladatokat kapott a partizánoktól. Tagjai a következők voltak: Šćepan Koroš, Juraj Kubečka, Juraj Plahćinski és idősb Šćefan Topoljski. Koroš önkéntesekből megszervezte a falu őrségét. Ebben az időben usztasák jelentek meg a faluban, de a partizánoktól való félelmükben gyorsan visszavonultak.

A ljubei ifjúság egy része Šćefan Kubečka vezetésével 1942 nyarán részt vesz a búza elégetésében, ősszel pedig összeszaggatja a telefonhuzalokat Ljube és Ilok között.

Erdővégen az erős usztasa hatalom ellenére is meggyökeresedett a népfelszabadító mozgalom. A szlovákok közül a partizánokkal Jan Dudok működött együtt. Tanyája összekötő kapocs volt Szerémség, a Boszuti erdőség és Semberija között. 1942 végéig a mozgalomhoz csatlakoztak még Gustav és Daniel Masarinji, valamint Pavel Maljah is.

Bingulában is 1942-ben szélesedett ki a mozgalom. Az idősb Andrej

Stupavski volt a feje. Egész családját és birtokát a mozgalom szolgálatába állította.

Šiden 1942-ben a szlovákok fokozatosan, egyenként kapcsolódtak be a népfelszabadító háborúba. Miško Uhliar már 1941-ben beállt partizánnak. A mozgalommal már ekkor együttműködött idősb Pavel Kolar is. A nők közül különösen Zuzka Stupavska volt aktív. Rajtuk kívül még néhány šidi szlovák tartott fenn kapcsolatot a partizánokkal.

Az 1942. év fordulópontot jelentett, mert ekkor kezdtek a szerémségi szlovákok tömegesebben csatlakozni a népfelszabadító mozgalomhoz.

1943-ban pedig a szlováklakta falvakban illegális népfelszabadító bizottságok és társadalmi-politikai szervezetek létesültek.

Lug 1943-ban a szabad területhez tartozott. Népfelszabadító bizottsága, 10 tagot számlált: Pavel Salaji, Pavel Hlebián, Janko Hrubik, Gustav Masarinji és mások. Elnöke Jozef Parizek lett. Ekkortájt itt székelt az iloki járás propaganda és agitációs szervezete. Lugon működött a partizán iskola is. Pavel Salaji házában pedig műhelyt rendeztek be, amelyben elsősegélyhez szükséges anyagot készítettek. A megszállók csak támadás idején jöttek a faluba, és ilyenkor terrorizálták a lakosságot.

Ljuba 1943-ban félig felszabadított terület volt. Itt is megalakult az illegális népfelszabadító bizottság, melynek tagjai: Šćefan Koroš, Juraj Plehčinski, Šćefan Topoljski, Jan Kmečko, Pavel Kmečko és Jan Majerski. SKOJ is szerveződik, melynek tagjai a szlovákok közül Šćefan Kubečka, Jan Tatliak, Zuzka Korošova, Jozef Belan, Jan Považan, Erka Činčurakova és Katka Činčurakova voltak. Ugyanakkor alakul meg az AFŽ is, amelybe Ana Uramova, Ljubica Korošova, Marija Čuhova, Katarina Pomažanova, Eva Činčurakova, Zuzka Ravžova és mások íratkoztak be. A partizánokhoz elsők között csatlakozott: Jan Činčurak, Šćefan Večera, Jan Tatliak, Ondrej Pecnjik, Šćefan Kubečka és Ana Kubečkova.

1943 októberében usztasák és cserkézek bántalmazták a lakosságot. Néhányat ki is végeztek.

Bingula is szabad terület volt ebben az időben. Itt már 1942-től kezdve működött a népfelszabadító bizottság idősb Ondrej Stupavskival az élen, aki a járási bizottságnak is tagja lett. Az ifjúsági szervezet is aktívan dolgozott; tevékenységükkel ifjabb Ondrej Stupavski, Samuel Lovaš, Jan Farkaš és mások tűntek ki.

Erdővégen a terror ellenére is sikeresen fejlődött a mozgalom. Itt is megalakult már ebben az időben a népfelszabadító bizottság, amelyben a szlovákok is közreműködtek. Jan Dudok, Tomaš Fodora, Jan Fodora és mások az aktívabbak közé tartoztak. 1943 első felében nagyobb számú szlovák ment el partizánnak. Megtorlásul a megszállók börtönbe zártak és koncentrációs táborba vittek egész családokat.

Noha *Šid*, amely a Belgrádot és Zágrábot összekötő autótút mentén

fekszik, tele volt ellenséges katonával, a mozgalom mégis állandóan terjedt és erősödött. Az itt végrehajtott terror ellenére nagyszámú önkéntes lett partizán, köztük sok szlovák is. 1943 első felében 14-en jelentkeztek partizánnak. Felmérhetetlen segítséget nyújtott nekik idősb Pavel Šuster, akinek a tanyáján sok harcos és aktivista talált menedéket. Az egész Šuster család áldozatkészen részt vett a felszabadító mozgalomban.

Ilokon más volt a helyzet. Ott tanyázott ugyanis egy erős usztasa helyőrség, amely rablótámadásokat vitt véghez a környező szerémségi falvakban. Az illegális munka nagyon nehéz körülmények között folyt, mert az usztasák jól szervezett rendőrséggel rendelkeztek, és kémeik az antifasiszták minden mozdulatát figyelték. A hazafiak még ilyen körülmények között is találtak módot arra, hogy kapcsolatot teremtsenek a partizánokkal. Köztük iloki szlovákok is voltak. 1943-ban Ana Kopčokova, Gustav Masarinji, ifjabb Jan Kukučka, Michal Krašnjik és Šćefan Ključovski mennek el partizánnak. Az egész mozgalom lelke az idős forradalmár, Pavel Dubovski-Hrast volt. Rajta kívül megemlítjük még Daniel Šomodit, idősb Jan Kukučkát, Martin Dubovskit stb. 1943 vége felé az ifjúság körében is megindult a mozgalom. Kiemelhetnénk Zuzka Velkova-Verát, Marija Vitezovát és Katarina Ključovskát. A fiatalok abban az időben néhány merész akcióban vettek részt.

Sinkerek piciny falucska Neštín közelében. Mindössze néhány szlovák család él itt. Azonban majdnem mindannyian részt vettek a mozgalomban és a népfelszabadító harcban. E nagy falusi partizán közösségnek az élén Michal Činčurak állt, aki nagy tekintélynek örvendett. A fiatalok bizonyultak a legtevékenyebbeknek. Mindjárt bekapcsolódtak a mozgalomba, és egész sor merész diverziót hajtottak végre. Sok harci és munkaakción is részt vettek.

Iloktól nem messze, *Radošon* is szlovákok élnek. Ezen a településen is jól szervezett volt a mozgalom. Már 1943-ban működött helyi népfelszabadító bizottság. (Michal Fabri, Ondrej Jakuš, Šćefan Elijaš, Pavel Čanji, Pavel Pucovski stb.) Ondrej Pucovski volt az elnök. Ez a falucska is adott jópár harcost: Michal Fabri, Samuel Čanji, Ondrej Jakuš stb. az elsők között mentek el partizánnak. Pártszervezetük titkárává Ondrej Jakušt választották. Az ifjúsági szervezetben kitűntek: Marija Jakušova, Ondrej Pucovski és mások. Radoš asszonyai is egytől egyig a mozgalom mellé álltak.

Skandala is egy kis Ilok környéki falucska. Lakosai Radoš lakosaihoz hasonlóan kivették részüket a forradalomból. Itt is nagyobbára szlovákok élnek. Az 1943 vége táján Skandalán is megalakult a Borić fedőnevű népfelszabadító bizottság. Jan Mendan volt az elnöke. Tagjai Michal Đendur, Adolf Drozdovski, Juraj Kolar, Juraj Supek és Joško Sedlak. A fiatalok közül hadd említsük meg Marka és Zuzka Đendurovát, Katka Drozdov-

skát, Jurko Drozdovskit stb. A falucska asszonyai gyakran vitték a postát Ilokba, vagy innen a partizánoknak.

Soljani a Boszuti erdőkhben, Nyugat-Szerémség legnyugatibb csücskében fekszik. Kb. 2000 lakosa van. Közülük 300 a szlovák, a többi horvát.

A szlovák ifjúság elsőként kapcsolódott be a népfelszabadító mozgalomba. Amikor pedig a boszuti erdőségben megjelentek az első partizánok, rögtön közéjük álltak.

1943 tavaszán a faluban illegális népfelszabadító bizottság alakult, melynek 5 tagja közül három volt szlovák: Michal Ožvat, Jan Macko és Ondrej Čipkar. A bizottság tagjai együttműködtek a partizán alakulatokkal és különféle módon segítették őket. 1943 nyarán Soljanit felszabadították a partizán egységek. Michal Ožvat lett a járási népfelszabadító bizottság titkára. Később pedig küldötként vett részt a II. ülészen Jajcéban. 1943 nyarán a fasiszták támadást indítottak a Boszuti erdőség ellen. Soljanéba is eljutottak, és 12 szlovák lakost megöltek. Felgyújtották a partizán családok házát, néhány családot pedig gyűjtőtáborba hurcoltak.

1944 tavaszán SS-csapatok jöttek a faluba. Összeszedték a 12 évnél idősebb szlovákokat, és ki akarták végezni őket. Azonban a horvát lakosság közbelépett és így megmenekültek.

Soljani 1945-ben szabadult fel.

A felkelés kezdetétől fogva a szerémségi szlovák falvak nagyobb része szabad vagy részben szabad terület volt. A felkeléssel párhuzamosan fejlődtek a hatalmi szervek és a társadalmi-politikai szervezetek is. Nyugat-Szerémség majdnem minden szlováklakta falva felszabadult 1944 októberéig vagy novemberéig.

A szerémségi népfelszabadító mozgalomra jellemző, hogy tömeges volt, jól szervezett és egységes, ami csak szerémségi lakosság egyöntetű támogatásával vált lehetségessé. Ilyen szempontból a szerémségi szlovákok sem kivételek.

SZLAVÓNIA

A háború előtt Szlavóniában kb. 5000 szlovák élt, főként a Selce és Samatovci pusztán, Našica környékén és a Lipovljani nevű faluban, amely körzetéhez tartozik.

Az első szlavóniai partizán alakulatokban már 1941-ben harcoltak szlovákok és csehek. A szlovákok közül a leghíresebbek voltak: Jovan Pecnjik, Jan Macko, Ignac Bartnek-Mali (Jugoszlávia második szlovák néphőse). A következő partizán családok is említésre méltók: Pavlovićék, Mackovék, az egyének közül Ondrej Žabka, Michal Tir, Michal Kmecik és Michal Ribár. A csehekkel együtt harcoltak, a Jan Žižka z Trocnova

nevű csehszlovák brigádban is, amely 1943 őszén alakult meg. Az eszéki járási SKOJ titkára Ignac Bartnek-Mali volt. A szlovák nők közül megemlítjük a neves aktivista eszéki Nada Križant, akit a fasiszták kivégeztek. Jan Macko pedig a tartományi SKOJ virovíticai titkára volt, valamint a szlavóniai tartományi bizottság tagja is.

A Ján Žižka brigádban kb. 3000 cseh és szlovák harcolt. Közülük több mint 700-an estek el. Néhány ezer csehet és szlovákot pedig koncentrációs táborba hurcoltak. A szlavóniai csehek és szlovákok is nagy árat fizettek a népfelszabadító háború folyamán a szabadságért.

BÁCSKA

1939-ben *Kisačon* Andrej Kardelis-Vladóval az élen megalakult a pártszervezet. Öt tagja volt, négy jelöltje és kb. 30 támogatója. 1941-ben Vlada Živanović révén tartották fenn a kapcsolatot a tartományi bizottsággal. Jugoszlávia kapitulációja után a kisači bizottság fegyvert és más harci felszerelést gyűjtött. 1941. július 8-án tagjaiból öttagú diverzáns csoport alakult. (Kardelis Andrej, Kardelis Michal, Kardelis Jan, Kardelis Pavel és Palik Jan) A csoport a petróci szervezettel működött együtt; diverziókat készített elő meg propagandát terjesztett. Sikerült maga köré gyűjtenie nagyszámú haladószerű embert és támogatót, aki együttműködött vele és segítette őket. A legismertebbek: Jan Čepli, Ondrej Marčok (később felakasztották), Jan Šaranski (agyonverték), Dr. Janko Gombar, Andrej Ferko, Jan Martinko stb. voltak, Miután kapcsolatot teremtettek a petróci szervezettel, Kisač környékére telepedtek. 1941 szeptemberében nagyméretű szabotázszt vittek véghez. Kb. 300 vagon kendert gyűjtöttek fel az Irmovo nevű magánbirtokon. Ebben az akcióban a négy Kardelis fivér, Jan Vitez, Ondrej Marčok, Michal Valenčík és Jan Palik vett részt. A csoport nem sokkal később Zmajevo környékén is gyűjtött fel kendert. Felforgató tevékenységek miatt Kisačon több mint 40 embert letartóztattak és megkínóztak.

1941 őszén a csoport a téli időszakra biztonságos bázist keresett. Kisačon próbálkoztak, de mivel a szimpatizánsok nagyobb részét letartóztatták, a lakosságot pedig megfélemlítették a megszállók, máshol kellett próbálkozniuk. Elhatározták, hogy átkelnek a Dunán és Szerémségbe mennek. Tervük nem sikerült, mert a Dunát, mint a Független Horvát Állam természetes határát jól védték. 1941. november 19-én újból próbálkoztak az átkeléssel, ismét sikertelenül. Ez alkalommal Jan Kardelist és Jan Hložant megsebesítették és elfogták. Kardelist Zomborba vitték, és állati módon megkínózták, majd 1942. március 3-án kivégezték. Mivel a csoportnak nem sikerült átjutnia Szerémségbe, visszajött, és 1941—42

telén vészterhes órákat élt át. Elvesztette kapcsolatát a vezetőséggel, teljesen magára maradt, mert a fasiszták megfélemlítették a népet, úgy-hogy nehéz és veszélyes volt megbízható segítségre találni.

1942 folyamán, egészen 43 derekáig a Kardelis-féle csoport illegalitásban élt, és csak politikai munkát végzett. 1943 májusában sikerült egy levelet átjuttatniuk Szerémségbe, amit a tartományi bizottság meg is kapott. A levélben megírták, hogy mi minden érte őket 1941 óta. Ebben az időben (1943 májusában) megalakult a bácskai és baranyai tartományi pártbizottság Nikola Petrović elnökletével. A tartományi bizottság mindent elő-készített, hogy Bácskában felélessze a mozgalmat, amihez a jól szervezett és erős dél-bácskai diverzáns csoport sokban hozzájárulhatott. Az újvidéki Slavko Kuzmanović, és a kisači dr. Janko Gombar közbenjárásával Nikola Petrović 1943 októberében személyes kapcsolatba lépett a csoporttal, amely ebben az időben már számbelileg is megerősödött.

A kisači és tartományi pártszervezet együttműködésének sorsdöntő szerepe volt a mozgalom fejlődésére Dél-Bácskában, mert ezentúl a šajkaši és a palánkai járások mellett a dél-bácskai szlovák helységek is a mozgalom központjává lettek, főként Kisač.

Az újabb találkozón megbeszélték, hogy Andrej Kardelis marad továbbra is a szervezet titkára. Michal Kardelist politikai munkával bízták meg. Jan Palik viszont katonai feladatokat kapott. A csoport fő feladatai a következők voltak: új harcosok beszervezése a partizán alakulatokba, a mozgalom tömegesítése, partizántámaszpontok kiépítése és illegális népfelszabadító bizottság megalakítása.

Palik segítségével tartották fenn a kapcsolatot Palánkával és Šajkással is. Kisačon és környékén pedig néhány biztonságos partizán rejtékhelyet építettek ki. 1943-ban Kisačon keresztül megy a menetoszlop Szerémségbe.

1943 decemberében Andrej Ferko titkárral az élen megalakult az első SKOJ szervezet. Öt tagja volt. Ugyanakkor alakult a népfelszabadító bizottság is, melynek elnöke Jan Martinka lett. Tagjai: Michal Macak, Jan Privizer, Andrej Šranka, Michal Vozar, Michal Kardelis, Jan Hrcán és dr. Jan Gombar.

1943. december végén Nikola Petrović újból elment Kisačra. Pavel Vrbovski petrőci mérnökkel találkozott. Arról tárgyaltak, hogy hogyan lehetne mégjobban kitágítani a népfelszabadító mozgalmat a dél-bácskai szlovákság körében. Ebben az időben tért vissza az AVNOJ II. ülészakáról Slavko Kuzmanović, aki dr. Janko Gombaral és Pavle Vrbovskival ismertette az AVNOJ határozatait.

Dél-Bácska ezen részén Kisač volt a politikai és katonai akciók központja. Gyakran tartózkodtak itt a mozgalom kiemelkedő vezetői. Kisačon mentek át a partizán menetoszlopok is Szerémségbe.

Egy razzia után, amelyben Jan Albertot is letartóztatták leányaival

együtt (az ő háza volt az egyik jelentős bázisa ennek a partizán csoportnak), a csoport mindinkább a Petrőc, Dunagalos és Kulpin környéki tanyák felé orientálódott, ahol számos partizán rejtékhely létezett abban az időben. 1944. március 27-én Bácska és Baranya tartományi pártbizottsága kiáltványt jelentetett meg, amelyet szlovák nyelven is kinyomtattak.

A nyár folyamán megnövekedett a mozgalom. A partizánok pedig mind katonailag, mind számbelileg megerősödtek. 1944. augusztus 12-én Palenkaš tanyáján, Petrőctől nem messze öt partizán osztag alakult: az újvidéki, a Bácska Palánka-i, a šajkaši, a zombori és a szabadkai. 1944. október 11-én a partizánok bevonultak Kisačra, és fel is szabadították. Október 13-án amikor a partizánok a környező falvakba mentek, hogy azokat is fölszabadítsák, Kisačra betörték a fasiszták. Felgyújtottak több mint száz házat, bántalmazták a lakosságot, és meggyilkoltak néhány embert. Október 15-én Kisač véglegesen felszabadul.

Petrőcön a pártszervezet 1941-ben alakult meg. Tagjai a következők voltak: Rudo Hrubik, Branislav Mokić, Pavel Đuga, Ondrej Hrnčiar, Samuel Fejdi és Jan Labat. Először Rudo Hrubik szabó, 1941 nyarától pedig Branislav Mokić joghallgató töltötte be a titkári tisztséget.

Mindjárt a megszállás után Petrőcön létrejön a SKOJ szervezet is. Első titkára Pavel Đuga volt, a titkárság tagjai pedig a következők: Andrej Širka, aki a munkás és paraszt ifjúság munkáját vezette, meg Vladimir Šuster, akit az iskolások és egyetemisták vezetésével bíztak meg.

Kezdetben a párt és a SKOJ politikai propagandát terjesztett. Tagjai szervezték az 1941. március 27-i tüntetést. A megszállás után a magasabb rangú pártszervezetek irányítására fegyvert gyűjtöttek (maradt éppen elég a régi jugoszláv hadsereg egyik osztaga és egy visszavonuló magyar csapat összetűzése után, amely Petrőc és Dunagalos között történt), harci csapatokat alakítottak, fegyverforgatásra tanítottak stb. Nem feledkeztek meg az eszmei-politikai munkáról sem.

1941. május elsején a népfelszabadító bizottság Petrőcön kiáltványt intézett a lakossághoz (szlovákra is lefordították), a JKP Központi Bizottságának kiáltványát, melyet a Szovjetunió német megszállásakor adott ki.

Aratás után megkísérelték felgyújtani az Irmovo és Stepanovićevo határában lévő búzát a kisači illegális szervezet tagjainak segítségével. Ebben az akcióban Ondrej Širka és Pavel Đuga vettek részt. Pavel Đuga ezen kívül még egy hatalmas újvidéki búzaraktár felgyújtásánál is jelen volt.

A párt és a SKOJ sokat tevékenykedett, és intenzíven dolgozott, hogy sorait gyarapítsa. Ezen kívül a pártszervezet segítséget nyújtott a kulpini, Stari Šova-i meg pivnicei illegális népfelszabadító szervezet megalakításához, és a kisači pártszervezettel is szorosan együttműködött. A petrőci szervezet elejében Kardelis révén tartotta fenn a kapcsolatot az újvidéki

vezetőséggel. Később pedig, amikor Kardelis illegalitásba vonult, Böhm Lili, majd Branislav Mokić töltötte be ezt a tisztséget. Mokić, a pártszervezet titkára közvetlen kapcsolatot tartott fenn a járási pártszervezet titkárával, Jovan Žeravljevval. Mokićon kívül még Đuga és Širka is kapcsolatban állt az újvidéki vezetőséggel.

1941. szeptember derekán a petrőci illegális szervezet a gimnázium bezárása és a polgári iskola megnyitása miatt tiltakozó jelmondatokat írt a petrőci házak falára. Ez a sikeres akció nagy visszhangra talált nemcsak a petrőci, hanem az egész bácskai szlovákság körében is.

1941. őszen arra készültek, hogy felgyűjtsák a dél-bácskai kendergyárakban összegyűjtött kendert. Az első kísérlet (1941. szeptember 22-én) nem sikerült, mert egy csoport nem jelent meg a petrőci összejövetelen, és nem teljesítette feladatát. Az egy nappal később Mokićék házában megtartott összejövetelen, amelyen a járási pártbizottság elnöke, Jovan Žeravljev is részt vett, elemezték a helyzetet, és megbeszélték, hogy újabb csoportokat létesítenek, amelyek az adott pillanatban felelősségteljesen elvégzik a rájuk bízott feladatot. 1941. október elsején az új csoportokat feladattal bízták meg. Küldetésük sikerrel járt. Branislav Mokić, Jan Labat, Pavel Đuga, Jan Marčok Andrej Širka, Martin Hrubik és Samuel Ponjiger alkották a csoportokat. Azon az éjjelen három petrőci kendergyárban több mint 16 000 métermázsa, mintegy 350 000 pengő értékű kender lett a tűz martaléka. Ugyanakkor égtek a dunagáloši, pašičevói, futaki, silbaši, šovai és kisači kendergyárak is.

Ez a jelentős akció jól szervezett illegális népfelszabadító szervezet létezését bizonyította Bácskának ezen a részén.

Azonban Böhm Lilit és Jovan Žeravljevot letartóztatták. A kínzást nem tudták elviselni, mindketten megtörtek, a dunagáloši, petrőci és kulpini bizottságot elárulták. 1941. október 7-ére virradó éjszakán a magyar csendőrök Dunagaloson 16 bajtársat tartóztattak le. Hosszú börtönbüntetésre ítélték vagy gyűjtőtáborokba hurcolták őket. Nagy részük oda is vészett. A letartóztatást egyedül Jozef Marčok-Dragutin kerülte el, aki fölhívta a petrőci bajtársak figyelmét a közelgő veszélyre, és illegalitásba vonult. Később átment Szerémségbe, ahol csatlakozott a partizánokhoz, és a szerémségi, valamint a tartományi népfelszabadító mozgalom egyik vezetője lett. Egy időben viszont az Istina fő- és felelős szerkesztője volt, ugyanakkor a Vajdasági Tájékoztatási és Propaganda Osztály tagja. 1944-ben elárulták. Tovarnikban elfogatása közben hősi halált halt.

Petrőcön 1941. október 8-ára virradó éjjel tizenegy bajtársat fogtak el: Rudo Hrubikot, Branjo Mokićot, Jan Labatot, Martin Hrubikot, Ana Benkovát, Andrej Širkát, Pavel Đugát, Jan Marčokot, Samuel Ponjigert, Ondrej Hrčičart és Samuel Fejdit. Mindannyiukat az újvidéki kaszárnyába vitték. Egyesek nem tudták elviselni a kínzást, ami újabb petrőci letartóz-

tatásokhoz vezetett. 1941. október 13-ára virradó éjjel húsz bajtársat és bajtársnőt tartóztattak le.

1941. október 25-én a rögtönítélő bíróság kötél általi halálra ítélte: Jovan Žeravljevot, az újvidéki járási pártbizottság titkárát, Ljubomir Doroslovačkit, a becsei járási SKOJ titkárát, Branislav Mokićot, a petrőci helyi pártszervezet titkárát, Pavel Đugát, a petrőci SKOJ titkárát, a szintén petrőci Jan Labatot, Jan Marčokot, Martin Hrubikot, Ruda Hrubikot, Samuel Ponjigert és Juraj Spevakot. A petrőci Andrej Širkát 13 évi, a kulpini Gavro Popadićot pedig 12 évi börtönbüntetésre ítélték. Samuel Ponjigert később felmentették a halálbüntetés alól. Életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Juraj Spevák halálbüntetését 15 évi börtönbüntetésre változtatták.

A halálraítélteket 1941. október 28-án akasztották fel a petrőci városháza udvarán. A többi letartóztatottra is rövidebb-hosszabb börtönbüntetést róttak.

Kulpinban, ahol szintén volt illegális szervezet és a petrőcivel szorosan együttműködött, az októberi letartóztatásokkor 8 tagot bezártak: Gavra Popadićot, Lazo Popadićot, Vladimir Plahćinskit, Mladen Markovot, Dušan Markovot, Daniel Širkát, Emil Tomićot és Marija Dovžanovát.

Stari Šovában a mozgalom 20 tagját tartóztatták le és ítélték el. Pivnicében pedig az illegális szervezet 6 tagját: Pavel Šustert, Ondrej Bohuš, Jan Struhart, Ivan Činčurákot, Stanko Keravicát és Žarko Crnjanskit.

Emiatt a felszabadító mozgalom Petrőcön, Dunagáloson, Kulpinban és a többi dél-bácskai községben egy időre megbénult.

Petrőcön a felszabadító mozgalom 1943 második felében kezdett újraéledni. Ez idő tájt Pavel Vrbovski kapcsolatot teremtett a kisači dr. Janko Gombárral és Andrej Kardelisszal, általuk pedig Slavko Kuzmanovičtyal és Nikola Popovičtyal. Találkozásuk alkalmával (1943. szeptember elején és 1943. december 22-én) újjászervezték a felszabadító mozgalmat Petrőcön. Pavel Vrbovski kezdetben leginkább a petrőci haladózszellemű értelmiségiekre támaszkodott. Néhányszor találkozott is velük. Pl. Andrej Sirackival, dr. Michal Topoljskival, Samuel Šeprakkal és másokkal. Azt javasolták, hogy dr. Andrej Siracki képviselje a szlovákokat az AVNOJ-on. Az ajánlatot személyes okok miatt visszautasította. Később megállapodtak abban, hogy helyette Pavel Vrbovski fog elmenni, azonban nem sikerült átjutnia a szabad területre. Végül Andrej Kardelis – Vlado töltötte be a képviselői tisztséget.

1944. március 21-én Petrőcön, Pavel Vrbovski házában alakult meg az első illegális népfelszabadító bizottság. Elnökévé Pavel Vrbovskit, alelnökévé dr. Samuel Šeprakot, titkárává Jan Kukavskit, pénztárosává pedig dr. Pavel Struhárt választották meg. Tagjai a következők voltak: Jan Gašpar, Michal Kevenski, Elena Ponjigerova, ifjabb Michal Kulik. Az

illegális NOO⁴ szervezte az újvidéki partizánok részére a segítségnyújtást. Petrőcön, Dunagaloson és a környező tanyákon néhány erős partizán támaszpontot létesítettek. Az illegális NOO egyre tevékenyebb lett. 1944. június derekán Kisačon letartóztatták dr. Janko Gombárt, ugyanaz év július 14-én pedig Pavel Vrbovskit is. Koncentrációs táborba vitték őket. Rajtuk kívül még néhány aktivistát letartóztattak. A helyzet hamarosan mégis rendeződött és újjászervezték az illegális NOO-ot. Jan Balaž lett az elnöke, titkára pedig Jozef Marčok. Az új bizottság gyors ütemben dolgozott Petrőc felszabadításának előkészületein az újvidéki partizán egységgel együtt, amely 1944. október 15-én fel is szabadította Petrőcöt.

Eközben, 1944 tavaszán felújul a SKOJ szervezet munkája is. Ki kell emelnünk, hogy Petrőcön ez idő tájt két SKOJ szervezet is létezett. Az egyiknek ifjabb Michal Kulik volt az elnöke. (Ez a szervezet az újvidéki partizán egységgel működött együtt.) A másiknak a petrőci-kulpini Juraj Mikuš. (Szervezete a bácspalánkai partizánokkal tartott fenn kapcsolatot.) Később egyesült a két szervezet, és titkárává Michal Kulikot választották. Körülbelül ugyanebben az időben létesült az USAOJ* szervezete is.

Az újvidéki partizán egység a nyár és az őszy folyamán sok sikeres akciót vitt véghez Petrőc és Dunagalos környékén. Bázisai a környező tanyákon voltak. Soraiban kisáči, petrőci, dunagalosi, kulpini és begecsi szlovákok is harcoltak.

Bácspalánkán már 1941-ben részt vettek a szlovákok a népfelszabadító harcban. A legaktívabbak közé tartozott: Šćefan Hatalja-Iván. Ő már a háború előtt is tagja volt a SKOJ-nak, a megszállás után pedig a palánkai helyi SKOJ-ba iratkozott be. Azon a nyáron fölveték a pártba, meg a járási SKOJ-ba. Dušan Alimpićtyal, Đorđe Zličićtyel, Fejős Klárával és másokkal dolgozott együtt. 1943. január 12-én Silbašon hősi halált halt.

Silbašon a szlovákok a szerbekkel együtt kapcsolódtak be a népfelszabadító mozgalomba. Itt a különböző intézkedések ellenére sem sikerült teljesen megsemmisíteni a népfelszabadító szervezetet. Így már 1943 kezdetén Silbašon mintegy húsz aktivista SKOJ-tag, köztük szlovák is volt: a Šljukov testvérek, Samuel Žiak, Janko Fabok, Erka és Ferko Levarskov, Pavel Labat és mások. Az idősebbek közül a következők tűntek ki: Srupavski, Gazđik, Cefera, Fabok, Lekar stb. Ugyanakkor sok helybeli szlovák is harcolt a bácspalánkai partizán alakulatban.

Lalícón már 1942-ben működött SKOJ szervezet. Legaktívabb tagjai között voltak szlovákok is: Šćefan Brtko, Ana Pecnjikova (elfogták, koncentrációs táborba vitték, ahol meg is halt) és mások. 1943 őszén letartóztatásokra és a szervezet megszüntetésére került sor. A felszabadulás után 1944 októberében kb. 50 szlovák fiatal lépett be a XIV. szlovák brigádba.

Selenčén 1944 tavaszán alakult meg a SKOJ. Marka Sevčikova, Pavel Lukač és Zuzana Mihajlova voltak a legaktívabbak. Azokban a napokban jött létre az USAOJ is. Ezen két szervezet sokat tett a politikai-propaganda munka terén. Ezenkívül még a partizánokat is segítették. A falu felszabadulása után az ifjúság tömegesen csatlakozott a XIV. vajdasági-szlovák brigádba. 1944 nyarán illegális népfelszabadító bizottság létesült Michal Gajdošsal az élen. Zuzana Mihajlova vezetésével megalakult az AFŽ is. Már 1943-ban a bácspalánkai partizán egységben harcolt a fiatal selenčai Janko Mandač, aki 1944 nyarán hősi halált halt.

Habár *Pivnicén* a háború előtt nem létezett sem párt- sem SKOJ szervezet, mégis sok híve akadt az antifasiszta eszméknek, különösen az ifjúság körében. Némelyek közülük együttműködött a petróci illegális szervezettel. Kiemelhetnénk Ondrej Bohuš péket és Jan Struhar szabót. Ők szervezték meg az összejöveleteket, harci felszerelést gyűjtöttek, terjesztették a sajtó termékeket és a röpiratokat stb. A mozgalom ezáltal rohamosan erősödött. Ellenben 1941 novemberében letartóztatták a legaktívabb antifasisztákat: Andrej Bohuš, Jan Struhart, Pavel Šustert, Ivan Činčurakot, Stanko Keravicát és Žarko Crnjanski-Čičát. Nagy csapást mértek a mozgalom fejlődésére.

1943-ban Pivnicére illegális pártmunkások jöttek, akik fokozatosan felélesztették a mozgalmat, úgyhogy 1944-ben már egészen megerősödött. Ez év nyarán megalakult a SKOJ szervezet, szeptemberben pedig az illegális NOO. Néhány kitűnő partizán rejtékhelyet és bázist is kiépítettek. A szlovák aktivisták közül a következők tűntek ki: Šćefan Macko, Jan Pinčir-Sinko, Šćefan Seč, Šćefan Kolar, Jan Mađar, Jan Seč, Jan Mocko, Šćefan Mađar, Šćefan Šuster, Šćefan Krošlak és Šćefan Dinga. Andreja Durgalu tanyáján volt az illegalisták és a partizánok Varsava fedőnevű találkozóhelye. Gyakran tartózkodott itt Brana Panin-Kole, Nikola Petrović, Đurica Jojkic és mások. A SKOJ szervezte meg a fiatalság bekapcsolódását a partizán alakulatokba. 1944 augusztusában is, amikor nagyszámú fiatal (1923-as korosztályt) hívtak be a fasiszta-magyar hadseregbe. Ez alkalommal az ifjúság egy csoportja – SKOJ tagok – ment el partizánoknak. Szeptemberben és közvetlenül Pivnice felszabadulása előtt (1944. október 15.) a bácspalánkai egységben több mint 30 pivnicei harcolt. Ez az egység Palánka, Pivnice, Despotovo és Ratkova környékén tevékenykedett. 1944 nyarán és őszén egész sor merész és jelentős feladatot hajtott végre. Pivnice felszabadulása után sok pivnicei csatlakozik önkéntesen a XIV. szlovák brigád soraiba.

BÁNÁT

Kovačicán 1940. október 3-án alakult meg a pártszervezet. A dél-bánáti bizottság tagja, Stevica Jovanović szervezte meg. Tagjai a következők voltak: Jan Huravik (titkár), Michal Toman, Šćefan Toman, Zuzana Huravikova, Jan Jonaš, Michal Zloch és Dušan Rauter. Munkájuk a marxista irodalom olvasásából és propagandatevékenységéből állt. A párt főként a Pokrok nevű szlovák könyvtár által hatott a fiatalokra, akik közül néhány a JKP ajánlatára közvetlen a háború előtt úgynevezett helyi őrséget alakított.

Kovačicát 1941. április 11-én szállták meg. A helyi kulturbundisták már április 14-én 28 személyt tartóztattak le, de a kihallgatás után hazaengedték őket. 1941. május 25-én Pancsován tartották meg a JKP területi konferenciáját. Munkájában Michal Toman is részt vett. Az értekezlet után hozzáfogtak a hadi felszerelés és fegyver begyűjtéséhez. Ezután Jan Huravik (titkár) Žarko Zrenjaninnal és Olga Petrovval találkozott. Ez alkalommal is konkrét feladatokat kapott. A május 25-i értekezlet és Jan Huravik Zrenjaninnal való találkozása után hozzáfogtak a pártszervezet tömegesítéséhez. Összesen 7 csoport szimpatizánst gyűjtöttek össze a már létező pártszervezeten kívül. E csoportok összejöveteleik alkalmával tanulmányozták a marxista irodalmat, valamennyi fegyvert és más anyagot gyűjtöttek. 1941 nyarán néhányan megpróbálták felgyújtani a búzát, de eredménytelenül.

Miután a németek megtámadták a Szovjetuniót, a helyi kulturbundisták letartóztatták a párttagokat és a szimpatizánsokat, összesen 20-at. A kihallgatás után szabadon bocsátották őket. Augusztusban Pancsován felszámolták a dél-bánáti bizottságot. Ettől kezdve a kovačicai pártszervezet kapta feladatául a területi és a dél-bánáti bizottság közti kapcsolat fenntartását. Ezzel a feladattal Michal Tománt és Zuzana Huravikovát bízták meg. 1941. október 20-án újabb letartóztatásokra került sor Kovačicán. Huraviknak sikerült megmenekülnie. Egy ideig Belgrádban rejtőzködött. Mivel a kihallgatás után ismét hazaengedték az elfogottakat, Huravik is hazatért Belgrádból.

1941 októberében Stevica Jovanović megalakította a pártszervezetek – kovačicai – járási irodáját. A szlovákok közül Michal Toman és Zuzana Huravikova került be. Ez volt az első lépés Kovačicán, amelyet a JKP járási bizottságának megalakítása felé tettek. Abban az időben már megnövekedett a pártszervezet, és a dél-bánáti bizottság már nem volt képes egyedül fenntartani a kapcsolatot a pártszervezetekkel. Ez idő tájt a kovačicai szervezet többek között dokumentumokat is hamisított az illegalisták részére.

1941. december végén kellett volna megtartani a dél-bánáti bizottság

összejövetelét Pancsován. A kovačicai szlovákok közül Jan Huravik lett volna a képviselő. Azonban ugyanez év december 27-én a pancsovai bizottságot felszámolták, és sok bajtársat letartóztattak. 28-án Jan Huravikra is sor került 14 kovačicai taggal együtt. A letartóztatottakat Belgrádba vitték. A kovačicaiak közül Jan Huravikot és Jan Jonašt norvégiai koncentrációs táborba hurcolták.

Stevica Jovanović kivégzése és a decemberi kovačicai letartóztatások után a párt megmaradt tagjai dezorientálódtak. Michal és Šćefan Toman arra törekedett, hogy felvegye a kapcsolatot a területi bizottsággal, de Šćefan Tomant is elfogták, és 1942. április 1-én három társával együtt Norvégiába vitték. Michal Tomannak sikerült elkerülnie a letartóztatást. Egy ideig Kovačica környékén élt illegálisban. 1942 októberében Farkašdinban elfogták, és 14-én Samošban felakasztották.

Ezen események után a kovačicai pártszervezet felbomlott. Tagjainak nagyobb részét elfogták és gyűjtőtáborokba vitték. A továbbiakban majdnem minden szervezett munka megszűnt.

Ebben az időben a fasiszta szervezetek próbálták együttműködésre rávenni a szlovákokat. E cél eléréséért még a belgrádi szlovák, hazaáruló kormány tagjait is felhasználták – eredménytelenül. Tekintélyes személyeknek különböző magas pozíciókat ajánlottak. Ez sem sikerült. Mivel a lakosság sokat nélkülözött, a fasiszták jobb ellátást ígértek azoknak, akik jelentkeznek hiponak⁵. Kovačicán kb. 70 ember jelentkezett, azonban, amikor rájöttek arra, hogy mire vállalkoztak, gyorsan kiléptek ebből a fasiszta szervezetből.

1942 végén, de különösen 1943-ban Kovačicán a népfelszabadító mozgalom újból felélénkült. Jovan Veselinov-Žarko 1943 decemberében Kovačicára küldte Spasoje Miloševot, hogy újból szervezze meg a mozgalmat, és hogy teremtsen kapcsolatot a dél-bánsági partizán alakulattal, amellyel a területi vezetőségnek akkor nem volt kapcsolata.

1944 áprilisában Milošev új pártszervezetet alakított, amely három tagból állt. Titkára Stevan Babić volt, tagjai pedig: Michal Zloch és Zuzana Huravikova. Ugyanez év augusztusában a pártba léptek még: Jan Dudok és Pavel Jonaš. Ugyanekkor megalakult a kovačicai járási népfelszabadító bizottság is. Tagjai: ifjabb Martin Krasko, Antal Poraska és Jozef Pišpecki. Létrejön a helyi NOO is. Titkára Michal Zloch lett, tagjai pedig: Martin Krasko, Zuzana Nosaljova, Zuzana Huravikova, Antal Paraska, Pavel Bartoš és Jan Dudok. Az illegális NOO áldozatkészen segítette a partizánokat. Jan Paluska és Martin Dudok elment partizánnak, utánuk pedig Jozef Farkaš és Pavel Bartoš. Májusban sikerült felvenniük a kapcsolatot a dél-bánati partizán alakulattal.

1944 szeptember végén a fasiszták megsemmisítettek néhány objektumot, és elmenekültek a közelgő Vörös Hadsereg elől. Kovačica 1944. október

3-án szabadult fel. Ezután nagyszámú helybeli lakos jelentkezett a XIV. vajdasági szlovák brigádba. December 6-án pedig 300 személyt mozgósítottak és a VII. vajdasági rohambrigádba küldték őket. A harcokban 61 kovačicai esett el.

Aradacon a népfelszabadító mozgalom 1943 második felében kezdett el intenzívebben fejlődni. A falu területén 17 partizán bázis létesült, és a partizán menetszlopok útja is itt vezetett keresztül Bánátból Szerémségbe. Kb. 3000 harcosnak sikerült itt átjutnia észrevétlenül.

Az aradaciak közül Pavel Zelenek-Savo – aki különben eleméri földműves volt – tűnt ki tevékenységével. Már 1941-ben bekapcsolódott a mozgalomba, amikor is beiratkozott a SKOJ-ba. Küldönc szolgálatot teljesített, és Aradacon végzett pártmunkát. Az első partizán bázis édesapja házában, a szlovák temetőben volt. Zelenák körül hamarosan összegyűltek a szlovák antifasiszták: Pavel Obšust-Ciga, Jan Kominko, Pavel Hanus, Jan Obšust, Šćefan Robotka, Jan Đurčok, Jan Zvara, Michal Labat, Adam Široky, Adam Svetlik, Pavel Hrubik és mások. Zelenák mellett még Pavel Obšust-Ciga is kitűnt. Kettőjüknek sikerült 17 bázist és búvóhelyet kiépíteniük. 1943 őszen és telén Aradacon élénk volt a politikai tevékenység. Sok összejövetelt szerveztek, és illegális sajtóterméket is kaptak. Ebben az időszakban alakult meg a SKOJ és USAOJ is. A SKOJ titkára Jan Kominko, tagjai pedig a következők voltak: Pavel Hrubik, Adam Hrubik, Jan Zvara, Pavel Hanus, Adam Jakubec, Jan Đurčok, Šćefan Rabotka, Jan Obšust, Adam Široki és mások. A felszabadulásig a szervezetnek harminc tagja lett. Az USAOJ is nagyon aktív volt. Élére Adam Široki került. 1944 június végén egy futár hármas megölt egy német katonát, aki abba az egységbe tartozott, amely a faluban állomásozott. Habár a megszállók fölfedezték Pavel Obšust-Ciga rejtékhelyét, a letartóztatást sikerült elkerülnie. Utána a SKOJ-tagok első csoportja is illegálitásban vonult: Jan Kominko, Pavel Hanuš, Jan Zvara, Jan Obšust és Ana Česnakova. Nem sokkal később illegálitásban ment még Adam Široki, Michal Labat, Anton Vihnal és Pavel Obšust-Uča. 1944 derekán a szlováklakta Aradacon létrejött az illegális népfelszabadító bizottság. Elnöke Pavel Hrubik lett, titkára pedig Pavel Obšust-Ciga. Tagjai: Pavel Zvara, Jan Pavlik, Jan Česnak, Adam Široki, Jan Susekar és Michal Labat. 1944 kezdetén megalakult az első pártszervezet is. Tagjai a következők voltak: Michal Labat, Juraj Hrubik, Jan Pavlik, Pavel Zvara, Jan Kominko és Adam Široki. Pavel Zelenák már ezelőtt is tagja volt a pártnak.

1944 októberében, a falu felszabadulása után sokan, de különösen a fiatalok, elmennek partizánnak a XVI. vajdasági szlovák brigádba.

1944 októberében Bánátban minden szlovák falu felszabadult. Ezután az ifjúság tömegesen jelentkezett a népfelszabadító hadsereg egységeibe.

A fiatalok egy részét mozgósították. A bánáti szlovákok főként a vajdasági egységekben harcoltak, sokan pedig a XIV. vajdasági szlovák brigádban.

A JÁNOŠÍK CSAPAT

Ez a csapat a XVI. vajdasági hadosztály I. rohambrigádjának II. zászlóaljában harcolt.

1943 első felében Szerémségben a szlovákok tömegesen álltak be partizánnak. Ezt a folyamatot csak meg kellett erősíteni és kihasználni a lehetséges tartalékokat, hogy még többen csatlakozzanak a népfelszabadító hadseregbe. Ilyen értelemben tették meg az első lépéseket 1943-ban is. Egy különálló szlovák egység megteremtéséről tárgyaltak már 1943 júniusában a Svilošon megtartott Ilok járás kommunista pártbizottságának összejövetelén is. Šćefan Korošć bízta meg ezzel a feladattal. Az erdővégi Daniel Masarinji segített neki. Hogy támogassa az egész akciót, vagyis a szlovák brigád megalapítását, Jozef Marčok-Dragutin (a vajdasági AGITPROP tagja) 1943. július 25-én az Istinában megjelentetett egy írást. A népfelszabadító harc és a szlovákok címmel. Ebben az írásában elemzi az addigi harcot és eredményeit, ugyanakkor felhívja a szlovákokat, hogy még többen csatlakozzanak a mozgalomhoz. Így terjedt el az a gondolat, hogy egy reguláris, szlovák harci egységet kellene alakítani.

1943 derekán háromtagú küldöttség ment a szerémségi Račába (Šćepan Korošć vezetésével), ahol akkor Vajdaság főparancsnoksága székel. A küldöttség találkozott Jozef Marčok-Dragutinnal, és megvitatta a reguláris, szlovák harci egység megalakításának szükségességét. Vajdaság főparancsnoksága beleegyezését adta, és azt ajánlotta, hogy a fennálló helyzetről írásban értesítsék Vajdaság központi népfelszabadító bizottságát. A levelet 1943. november 22-én írták meg, és a szlovákok nevében Jozef Marčok-Dragutin, Michal Ožvat, Zlatko Klacik, Šćefan Mocko, Jozef Simovic, Daniel Masarinji, Šćefan Korošć és Zuzana Diviakova (Stupavska) írták alá. Ezek után a vajdasági főparancsnokság körlevelet intézett a vajdasági egységekhez, amelyben kéri, hogy a soraikban harcoló szlovákokat küldjék az I. vajdasági brigád parancsnokságába, amely ez idő tájt Boszniában, a Majevicán székel. Éppen akkor kezdődött a VI. ellenséges offenzíva. A szlovák századot a legendás szlovák néphősről, Jánošić csapatnak nevezték el.

1943. november 25-én Kerovići falucskában kb. 45 szlovák partizán gyűlt össze. Azon a napon olvasták fel a jelentést a Jánošić csapat megalakulásáról, amely a jugoszláv népfelszabadító hadsereg első reguláris szlovák egysége lett. A századot bekapcsolták a XVI. hadosztály I. vaj-

dasági rohambrigádjának II. zászlóaljába. A század első parancsnoka Jan Ďiovčoš volt, politikai biztosa pedig Pero Novta. Egy bizonyos idő múlva Andrej Bažikot tették meg parancsnoknak. Helyettese Pavel Kuchta lett. A politikai biztos helyettese Michal Krasnjik. Egészségügyi megbízottnak Zuzana Čobrdovát, beszerzőnek Jan Meglovskit választják meg. Samuel Kičinja lett a SKOJ titkára, Jan Čanji pedig a csapat hírszerző tisztje. A Jánošík csapat hamarosan az I. vajdasági brigád egyik legerősebb egysége lett mind létszám, mind fegyverzet tekintetében. Összesen 88 harcosa volt. (Tagjainak adatai szerint).

A Jánošík csapat megalakítása nagy visszhangra talált a szlovákok körében, különösen a Szerémségben.

A csapat megszervezése után nemsokára kezdődött a VI. ellenséges offenzíva. Az I. vajdasági brigáddal a nehéz harcokba elindult a Jánošík csapat is. 1944. január 15-én részt vett Tuzla felszabadításában. Különösen súlyos harcok folytak külvárosáért, Gradináért, amely rendkívül jól védett volt. Véres és heves harcok árán a jánošíkok elfoglalták Gradinát és a többi egységgel együtt bevonultak Tuzlába.

A Gradináért folytatott hősi harcért a XVI. vajdasági hadosztály parancsnoksága írásbeli elismeréssel jutalmazta a csapatot. 1944. február 24-én a jánošíkok az úgynevezett zöld káderrel együtt harcoltak Čelić falunál.

A VII. ellenséges offenzívában a jánošíkok az I. vajdasági brigáddal együtt nehéz harci utat tettek meg Bosznián, Hercegovinán és Crna Gorán keresztül a Princ Eugen nevű, hírhedt VII. SS hadosztállyal harcolva.

Az egyik csatában Husinje és Tuzla között, a Konjuh hegységen a Jánošík csapatot bekerítették a németek és a csetnikek. Ellenben a csapat rohammal szétverte az őt körülvevő ellenséget, és csatlakozott a brigádhoz, amelyben már elveszítettnek hitték. Ezért a hőstettéért az I. vajdasági brigád parancsnoksága másodszor is kitüntette a csapatot. Ez 1944. június közepe táján történt. A Jánošík csapat a VIII. SS hadosztály elleni harcban is részt vett Laporan közelében, Seković falunál. E sikeres harc után ismét kimerítő menetelés következett és áttörés Crna Gorába, a Piván, Tarán és Sutjeskán keresztül. Amikor 1944. augusztusában Crna Gorában a katonaságot feltöltötték, a brigádban csak annyi harcos maradt, amennyi három csapatot tett ki. A nyegyedik csapat, a Jánošík csapat feltöltésére már nem kerülhetett sor... A harcosok legnagyobb része elesett vagy tífusz áldozata lett.

Az életben maradt harcosok az I. vajdasági brigádban maradtak a XIV. vajdasági (szlovák) brigád megalakulásáig, amelyhez a volt Jánošík csapat legtöbb megmaradt harcosa csatlakozott. Ők, a tapasztalt harcosok alkották a brigád gerincét, és katonai meg politikai vezetői lettek. A 88 harcos közül 35-en elestek a harcokban Bosznia és Crna Gora hegyeiben.

A XIV. VAJDASÁGI (SZLOVÁK) ROHAMBRIGÁD

1944 nyarán Szerémségben tervezték egy másik reguláris szlovák egység megalakítását is (a Jánošík csapat után). Ennek a Janko Čmelik nevet akarták adni. Ellenben a Vajdaságban akkor végbemenő katonai-politikai események gyors fejlődése, Szerbia és majdnem egész Vajdaság felszabadulása (1944 őszén) ellenére sem valósult meg ez az elképzelés.

1944 tavaszán és nyarán Bácskában gyorsan fellángolt a harc, és a partizán erők is tetemesen megnövekedtek. A bácskai szlovákok tömegesen csatlakoztak a partizánokhoz. Így 1944 őszén az újvidéki partizán alakulaton belül megalakult egy különálló szlovák csapat, amely dél-bácska falvai, október 22-én és 23-án pedig Újvidék felszabadításában is részt vett.

Petróc felszabadulása után (1944. október 15-én) sok-sok szlovák, főként fiatalok léptek be az újvidéki partizán alakulatba, úgyhogy 1944. október 25-én már több mint 200 szlovák harcos gyűlt össze. A III. hadosztály parancsnokságának beleegyezésére ebben az időben elkezdődött Petrócön az első szlovák zászlóalj megalakítása. A Hlas Ljudu, amely 1944. október 19-én jelent meg, mindjárt Petróc felszabadulása után megjelentetett egy felhívást, amelyben kéri a szlovák lakosságot, hogy csatlakozzon az első szlovák zászlóaljba. Pár nap múlva néhány száz szlovák és szerb jött Petrócra a környező helységekből, úgyhogy a zászlóalj október utolsó napjaiban már 400 harcosból állt.

Hogy a szlovákokat még tömegesebb jelentkezésre serkentsék, az első szlovák zászlóalj képviselői és a szlovákok akkori vezetői meglátogatták a III. hadsereg parancsnokát, Kosta Nađot Zomborban. Elmondták kérelmüket, mégpedig azt, hogy engedélyezze egy különálló szlovák brigád létrehozását. Kosta Nađ beleegyezését adta, és mindjárt ezután elkezdték Petrócön a XIV. vajdasági (szlovák) brigád megszervezését.

Petrócra 1944 november elején néhány száz szlovák harcos jött főként Bácskából és Szerémségből. A szervezésnél a parancsnoki tisztelet ifjabb Michal Kulik petróci egyetemista töltötte be.

1944. november 11-én Petrócön a szlovák gimnázium udvarán olvasták fel a jelentést a XIV. vajdasági (szlovák) brigád megalakulásáról. Négy zászlóalj volt, és az 51. vajdasági hadosztályhoz csatolták. Ez alkalommal ismertették a brigád parancsnoksági karának összetételét is.

A brigád parancsnokává Jan Palik kisači földművest neveztek ki. Helyettese Andrej Pecnjik ljubei földműves lett. Politikai biztosa a petróci egyetemista, Jan Kiš, helyettese Šćefan Koroš ljubei földműves, a brigád parancsnokságának elnöke Ivan Boboš kovačicai hivatalnok, adjutánsa pedig Jan Grajzinger pivnicei tanító lett.

Az első zászlóalj parancsnoka a Stara Pazova-i Jan Međved, politikai biztosa a pivnicei Šćefan Mocko lett. A második zászlóalj parancsnoka

a ljubei Ščefan Kubečka, politikai biztosa a petróci Karol Čanji, a harmadik zászlóalj parancsnoka az erdővégi Andrej Krasnjik, politikai biztosa pedig a ljubei Jan Kmecko lett. A negyedik zászlóalj valamivel később létesült Krnjaján (a mai Klajičevón), Zombor környékén. Ennek parancsnokává a lugi Andrej Bažikot, politikai biztosává pedig a ljubei Michal Činčurákat tették meg. Krnjajában alakították meg a brigád parancsnokágának kísérő századát is. A hírszerzéssel Đorđe Radosavljevićot bízták meg. Szanitéc előadónak Janja Rakovát, beszerzőnek pedig az újvidéki Michal Slivkát választották meg.

A brigád pártszervezetének vezetője, illetve a politikai biztos helyettese az I. zászlóaljban a petróci Michal Kulik volt. A II. zászlóaljban a kisači Andrej Tordaji, a III-ban a kisači Zuzana Kardelisova, a IV-ben pedig a pivnicei Ščefan Kolar. A SKOJ első titkára Ana Piksijadesova-Sonja volt, utána Juraj Mikuš, végül pedig Živko Baburski.

Alakulásakor a brigád 1200 harcost számlált, Krnjaján pedig már 1700-at. 1944. december 7-én, amikor a frontra indultak, számuk több mint 2000-re szaporodott. Kezdetben csak 200 puskával, néhány könnyű gépfegyverrel és kevés lőszerrel rendelkeztek. Amikor Krnjajából a frontra indultak, a tulajdonukba már 1027 puska, 96 könnyű és 18 nehéz gépfegyver, 13 könnyű és 21 nehéz aknavető, 43 ágyú (45 mm-es), 18 tankelhárító puska, 77 automata és más fegyver tartozott.

A brigád pártszervezete kb. 120 tagból állt, SKOJ-a pedig kb. 300 fiatal kommunistából. 86 nő tagja volt, közülük 30-an ápolónők.

A brigád harci kiképzése 1944. december 7-én fejeződött be Krnjaján. Ezután Baranyába, Dárdára ment. Itt 1944. december 17–28-ig elfoglalta a Dráva bal partján húzódó állásokat Babin Grob-tól egészen a magyar határig. Parancsnoksága Bolmánban tartózkodott. Ebben az időben még ötszáz harcos lépett soraiba, főként a bánsági szlovák falvakból. Úgyhogy akkor több mint 2500 harcost számlált. Ugyanebben az időben káderváltozások is történtek. A brigád parancsnoka Andrej Pecnjik lett. Helyettese Stevo Svilkos, a politikai biztos helyettese Dušan Kostić, a vezérkar főnöke pedig Živojin Mikić. Ekkor létesült a propagandaosztály is, amelynek vezetésével a petróci Ivan Majert bízták meg.

A Dráva menti állásokon a brigád csak kisebb összetűzésekben vett részt, és főként hírszerzéssel foglalkozott. A hírszerzők és az előőrsek a Dráván keresztül mentek át az ellenséges frontvonal, mögé.

1945. január 14-én a brigád átadta állásait a bolgár egységeknek, és a Dráva bal partján Barčig menetelt, ahol 1945. január 21-én Bukovácnál átment Szlavóniába, és átvette a XV. vajdasági (magyar) Petőfi brigádtól a hadállásokat. Előtte volt az Eugen herceg nevű hadosztály és egyes usztasa egységek. Ezek a hadállások a viroviticei hídfő egy részén helyezkedtek el.

1945. január 25-én a II. zászlóalj Suhomlak falunál megtámadta az ellenség betonbunkereit. Ezután helyi harcokat folytatott. A brigád parancsnoksága négytagú delegációt küldött az I. csehszlovák Ján Žižka brigádhoz, amely abban az időben a Papukon tevékenykedett. A további együttműködést az ellenség offenzívája akadályozta meg, amely tervbevette a viroviticei hídfő megsemmisítését. 1945. február 6-án reggel az ellenség áttörte a hadállásokat, és a XIV. brigád az 51. hadosztály többi egységével együtt visszahúzódott. Az ellenség mind száma, mind fegyverzete szempontjából fölényben volt. Nehéz védelmi harc után, amelyben a XIV. vajdasági brigád I. és II. zászlóaljának egy-egy csoportját bekerítették, 1945. február 9-én átkelt a drávai hídon a folyó bal partjára, Barčba. Szlavóniából visszahúzódva az 51. hadosztály többi egységével együtt a XIV. brigád is Magyarországon keresztül, a Dráva bal partján jött vissza Baranyába, ahol majdnem egy hónapig pihent. Ezen az úton 8-an meghaltak, 14-en megsebesültek, 84 harcos pedig eltűnt. Az összetűzések alkalmával 186 ellenséges katonát és egy tarackágyút tett harcképtelenné és jócskán zsákmányolt lőszert is.

A pihenés alatt újabb személyi változásokra került sor: a brigád politikai biztosa Miroslav Demirović lett, a parancsnokság elnöke pedig Ćiril Vrtačnik.

1945. március kezdetén a nagy ellentámadás alkalmával Nyugat-Magyarországon a német egységek 1945. március 6-ára virradó éjjel négy helyen átkeltek a Dráván, és a baranyai parton is megpróbálták hídfőket építeni. Két helyen visszaverték őket, azonban Harsánynál és Bolmánánál sikerült a tervük. A harsányit pár nap alatt likvidálták, de Bolmánánál majdnem két hétig folytak a súlyos harcok. A bolmáni hídfő hat kilométer mély volt és 12 km széles.

Az ellenség ezen támadásai közben a XIV. vajdasági brigád Vörösmarton és Csúzán tartózkodott, ahonnan 1945. március 7-én éjjel az 51. hadosztály vezérkarának parancsára Luč, Petlovac és Majska Međa falvak felé indult.

A brigádnak a baranyai Petrovo Selo, a Zeleno Polje-i birtok és a Palež erdőség vonalát kellett védenie. Első összetűzése az ellenséggel március 9-ére virradó éjjel történt. Kilencedikén reggel a IV. zászlóalj behatolt a Palež nevű erdőbe, de a heves harcok ellenére is vissza kellett vonulnia. A harcosok az erdőtől kb. 150 méterre az elhagyott lövészárkokba vették be magukat. Délután az ellenség elkeseredett roham árán sem tudta elfoglalni a XIV. brigád hadállásait. Március 10-én és a 11-re virradó éjjel hat ízben is megkísérelték kiverni a németeket Paležből, azonban minden támadásukat visszaverték, mert az ellenség akkorra már beásta magát az erdőben, amely a Pélmonostorba vezető út mentén feküdt. A németek támadásait mind visszaverték. A véres harcokban sok harcostársával

együtt a XIV. brigád I. zászlóaljának politikai biztosa, Šćefan Mocko is elesett.

Március 11—17-ig mindkét fél állandóan támadott, 18-án pedig előkészületek folytak a bolmáni hídfő megsemmisítésére. Hadd említsük meg, hogy ezekben a harcokban nagy szerepet játszott a szovjet légi-haderő és tüzérség is a mienkkel együtt. A német hadállásokat március 20-án bombázták a legerősebben. Az ágyúk mellett a szovjet katyusák is működtek. 21-ére virradó éjjel a németek erős zárótüzet nyitottak. A tüzelést csak reggel hagyták abba, amikor a mi egységeink indultak rohamra. Az ellenség, hogy megmeneküljön a bekerítés elől, a Dráva felé kezdett visszavonulni. A XIV. brigád pedig Majski Međa felé vette útját, ahova március 21-én 9 órakor vonultak be csapataink. A Barbara nevű csatorna mentén ásták be magukat. Az volt a tervük, hogy körülkerítik és megsemmisítik az ellenséget. A gyors intézkedést azonban gátolták a sűrű aknamezők, amelyeket a németek hagytak maguk után. Néhány harcos itt is elesett vagy megsebesült. Mégis, elszánt harc árán a XIV. brigád zászlóalja megsemmisítette a németek csatornamenti hídfőjét, és egészen a Dráva partját hatolt, ahol újabb hadállásokat foglalt el.

A bolmani hídfőért folytatott harcokban a XIV. vajdasági (szlovák) rohambrigádból több mint 80-an elestek és kb. 300-an megsebesültek. A harcokban tanúsított hősiességéért az 51. hadosztály parancsnoksága írásbeli kitüntetéssel jutalmazta.

1945. március 24-én a jugoszláv hadsereg általános átszervezése folytán a XIV. vajdasági (szlovák) rohambrigádot, mint egyikét a legfiatalabbaknak, felosztják. Az I. zászlóaljat a VII. vajdasági rohambrigádhoz, a II-at és IV-et a XII. vajdasági rohambrigádhoz, a III-at pedig a VIII. vajdasági brigádhoz kapcsolták. A többi egységet az 51. vajdasági hadosztály megfelelő egységeihez csatolták.

Így végződött a XIV. vajdasági (szlovák) rohambrigád harci útja. Tagjai a már említett vajdasági egységeken belül folytatták a harcot az ország végleges felszabadításáért. Áprilisban átkeltek a Dráván, illetve Dunán, és üldözve, megsemmisítve az ellenséget 1945. május 15-én a Karavankákon győzelemmel fejezték be harcukat, amikor az utolsó ellenséges katonát is megölték hazánk területén.

Köztársasági elnökünk, Josip Broz Tito elvtárs a népfelszabadító harcokban szerzett érdemeiért a XIV. vajdasági (szlovák) brigádot a Testvériség—Egység aranykoszorús érdemrendjével tüntette ki.

A 80 000-es szlovák nemzetiség Jugoszláviában, a népfelszabadító harcok több mint 6000 harcost adott: Szerémség 1399-et, Bácska 2542-öt, Bánát 1796-ot, Szlavónia 441-et, vagyis együttvéve 6178-at. Ebből a háborúban 267 szerémségi, 246 bácskai, 162 bánáti és 46 szlavóniai szlovák esett el.

Összesen 721 harcos. Ezenkívülspjđđu v zabadító harc folyamán más különböző módon még 30 személy vesztette életét. Tehát az elesettek száma pontosan 1025.

Jegyzetek

- 1 AFŽ: Antifašistički front žena. Antifasiszta Nők Frontja
- 2 USAOJ: Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije. Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetsége
- 3 JNOF: Jedinstveni narodnooslobodilački front. Egységes Népfelszabadító Front
- 4 NOO: Narodnooslobodilački odbor. Népfelszabadító bizottság
- 5 A Hilfspolizei német szóból alakult. Segédrendőri alakulat a II. világháború alatt a megszállt Bánátban. A népi németek szervezetének parancsnoksága alá tartozott.

Rezime

Slovaci u narodnooslobodilačkoj borbi

Poziv na Ustanak protiv okupatora imao je svog odjeka medju Slovacima u Sremu, Bačkoj i Banatu već 1941. godine. U ustanak se 1941. godine uključilo šest sela oko Stare Pazove, te je formiran Podunavski partizanski odred. Slovaci u Bačkoj formirali su diverzantsku grupu, izvršili veliku sabotazu spalivši 300 vagona kudelja u jesen 1941. godine. Pripreme za paljenje žita među Slovacima izvršene su 1941. godine i u Banatu ali do značajnijih akcija nije došlo. Okupatorima je naime, pošlo za rukom, da jedan deo Slovaka partizana pohapse, to je veliki broj odvažnih antifašista Slovaka, tokom 1941. i 1942. godine, palo pod udarima fašističkog terora. No to nije oslabilo borbeni duh naroda, i borbeni otpor protiv okupatora rastao je i jačao. Naročito je dobilo masovne pojave odlazak Slovaka u partizane u Sremu u 1943. godini, te je kao rezultat tog procesa u novembru 1973. godine formirana prva regularna slovačka jedinica u okviru NOVJ pod imenom Janošilka, koja je delovala u sastavu II bataljona I vojvodjanske udarne brigade XVI udarne divizije. U leto 1944. godine formirana je XIX vojvodjanska udarna (slovačka) brigada u čiji su sastav ušli i preživeli borci Janošikove čete. Brigada je na dan formiranja brojala 1700 boraca, da bi se taj broj stalno popunjavao i krajem 1944. godine, već izneo dve hiljade, a u januaru 1945. već 2500 boraca. U teškim borbama za konačno oslobođenje Jugoslavije, ova brigada je dala značajan doprinos, ali i teške žrtve. Samo je u bolmanskoj bici izgubila 80 boraca, i imala 300 ranjenih.

Resume

Jan Kapcok: Die Slowaken in den Volksbefreiungskämpfen

Der Aufruf zum Aufstand gegen die Okkupatoren hatte schon 1944 großen Widerhall bei den Slowaken gefunden. Am Aufstand beteiligten sich 1941 sechs Dörfer um Stara Pazova und formierten die Donau-Partisanen-Abteilung. Die Slowaken haben in der Batschka eine Diversionstruppe formiert, die einen Sabotageakt ausgeführt, indem sie im Herbst 1941 300 Waggonen Hanf angezündet haben. Vorbereitungen zum Verbrennen von Weizen (Getreide) wurden bei den Slowaken 1941 auch im Banat getroffen, es kam jedoch nicht zu bedeutenden Aktionen. Den Okkupatoren gelang es nämlich, einen Teil der Partisanen zu verhaften; viele von mutigen Slowaken fielen 1941—1942 dem faschistischen Terror zu Opfer. Das hat aber den kämpferischen Geist des Volkes nicht geschwächt und der kämpferische Widerstand gegen die Okkupatoren wurde immer stärker und größer. Die Slowaken in Srem gingen massenhaft in die Partisanen besonders 1943, so wurde im November desselben Jahres die erste reguläre slowakische Einheit im Rahmen der Volksbefreiungsarmee Jugoslawiens (NOVJ) unter dem Namen Janosika formiert, die im II. Bataillon der I. Brigade der Vojvodina, die zur XVI. Strumdivision gehörte. Im Sommer 1944 wurde die XIX. slowakische Sturmbrigade der Vojvodina formiert, zu der sich auch die am Leben gebliebenen Kämpfer der Janosika-Einheit angeschlossen haben. Die Brigade zählte am Tag der Formierung 1700 Kämpfer und wurde ständig ergänzt; Ende 1944 hatte sie 2000 und im Januar 1945 2500 Kämpfer. Diese Brigade leitete in Schweren Kämpfen für die Befreiung Jugoslawiens einen bedeutenden Beitrag, brachte aber auch große Opfer. Allein in der Schlacht bei Bolman hat sie 80 Kämpfer verloren und 300 Verwundete gehabt.